

Staršiski list

2010/13

„Njejsmy zemju wot našich staršich zdžedźili, ale
wot našich dźeći sej jenož wupožčili.“

„Wir haben die Erde nicht von unseren Eltern
geerbt, sondern nur von unseren Kindern geliehen.“
(aus der Rede des Häuptlings Seattle)

wudaće: lěćo 2010/13

wudawaćel: Serbske šulske towarstwo z.t.

Póstowe naměsto 2

02625 Budyšin

tel.: (03591) 550216

faks: (03591) 550220

info@sorabischer-schulverein.de

www.sorabischer-schulverein.de

zamołwitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa

tel.: (03591) 550215

fota: SŠT

© 2010 Serbske šulske towarstwo z.t./Sorbischer Schulverein e.V.

Lubi starši,

tež lětuša nazyma wabi nas ze svojimi džěćimi won do přirody. Pušćamy zmije, chodźimy do hribow, žnjejemy płody a paslimy ze źołdżemi a kastanijemi. Kak pak wučimy swoje džěći česćownosć před přirodu a wobswětom? Najwažniši je tež tu swójski příklad. Wobdžiwamy z džěćimi a wnučkami tež najwšelakoriše štomy w lęsu, bruki a trawy na łuce, ptački na stomachach a ryby w haće? Pokazamy my jim, kak płody ze zahrodki najlěpje přez zymu skladujemy, zo njebychmy je z dalokich cuzych krajow w kupnicach kupować trjebali?

Nazhonja naše džěći móć wětřika, kiž zmije do powětra čéri a młynskim kołam a wětrnikam so wjerćeć da, zo móže słonco wodu za myće a tepjenje woħrēwać?

Přeju Wam dyrdomdejske nazymske pućowanja z Wašimi džěćimi a wnučkami

Waša

Ludmila Budarjowa
předsydk Serbskeho šulskeho towarstwa z.t.

Wobsah:

Zemja trjeba twoju pomoc	1
Džěći a přiroda	3
Naša zemja je jedyn dom	4
Hdže bydli wódny muž	6
Woda swoju móć pokazała	7
Wopytam naše štomiki	8
Džensa džemy do lësa	9
Lubosć k přirodze	10
Džěći zdobudu sej Kromolanski park	11
Pój, wuchowajmy přirodu-wobswětowy kwis	12

Zemja trjeba twoju pomoc

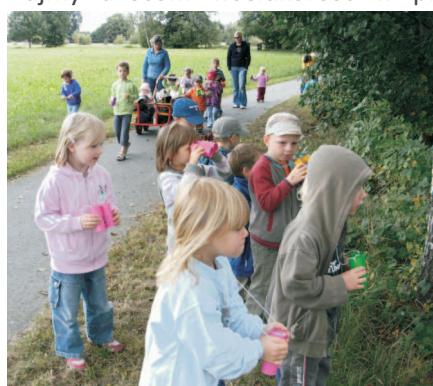
W žanym druhim lětstotku njeje so situacija wobswěta tak chětř a zakladnje přeměniła kaž w tutym. Wunamakanja, kiž su před lětami klinčeli kaž z utopiskeho romana, su džensa we wšědnym dnju widčeć: přijimowak telefonatow-mašina za wopłokowanje-domjacy kompjuter-barbna telewizija-handy-walkman-ifon-ICE-mikrožołmak-dozy za napoje-pjelchi k prečmjetanju atd.

Moderne wunamakanki su přijomne a nam bjezdwěla wšelke dźěla wolóza. Metody pak, z kotrymiž so wšě tute wěcy zhotowjeja, kiž wužiwamy a potom preč čisnjemy, nječinja jenož ptačkam, insektam a wšej zwěrinje žiwjenje čežke, ale tež nam člowjekam. Naš wysoki žiwjenski standard našu zemju dźeń a bóle wobčeže. Zranjenja, kiž smy wobswětej načinili, zemja wjac bjez našeje pomocy wuhojić njemóže.

Přez miliony lět je so komplikowany system wzajomnych počahow mjez žiwochami mjezsobu, ale tež z nježiwej přirodu wuwił. Tutón je přez dołhe časowe doby skutkownu stabilitu pokazał. Člowjek je wot tutoho porjada wotwisny, hač to na wědomje bjerje abo nic. Wón móže tutón system za sebje zwužitnić, bjeztoho zo jón zniči. Ale najprjedy dyrbi wón jón zrozumić spytać.

Štóż tutón system njeznaje a zwiski widčeć nochce, budźe so jenož čežko za škit přirody zahorić dać.

Dajmy dźěcom wšelakorosc w přirodze dožiwjeć a wjedźmy je přez přirunanja k dopóznaću, zo maja zwěrina a rostliny při wšej rozdželnosći zhromadnosće. Wšě rostliny a zwěrjata rostu a so wuwiwaja, rozmnoža so a wotemreja zaso.

Štóż chce sej ze swojim dźesćom džiw přirody wotkryć, njetrjeba wjace hač mału zahrodku, róžk na balkonje abo słónčnu woknjacu desku. Kóždy schadženek a kóžde nowe łopješko su

skladnosć k džiwanju, zo bjez wulkeho přidžela z małego symješka jónkrótna rostlina z njezaměnlivym słodom a napohladom narosće. Kóžde pućowanje do bliskeje wokoliny skića wjèle přiležnosćow k wobkedžbowanju, spóznaću, hromadženju a wuspytanju.

Wotkrywanja su drje na wočiwidnje małe wěcy wusměrjene, na wudžen, mjetelčku, barby a formy a jich změny, ale wunošk móže być wulki.

Při cyrkwienskim swjedženju domchowanki su džěći derje zapřijate a narěčane. Pisane korbiki z płodami zahrody a polow su swjedženj za wše zmysły.

Swjedžen džakowanja za žně móže nas pak tež napominać, wo našim počahu k Božej stwórbje rozmyslować. Hdže hišće změnu počasow dožiwjamy abo zwisk mjez syćom a žnjećom, džěłom a rosćenjom? Z našej drastu, domami, awtami, nakupom, wólnočasnymi zaběrami, dowolom činimy so njewotwisni wot počasow ze swojimi wšelakimi wjedrami. Přez cyłe lěto móžemy njehladajo na počas nimale wšitko kupić. Nakup regionalnych a saisonalnych produktow nas zaso na zwiski wjedra a poskitka skedžbnja. Móžemy so potom zaso na něšto wjeselić, štož kóždy džeń na blidze nimamy.

Dopóznaće, zo njeje čłowiekej wšo móžne, a džakowanje so tak snano spěchujetej.

Připrawjenje małej ekołuki na trawniku pěstowarnje džěćom a dorosćenym wid za přirodny cyklusasta a zańdženja zaso wotewrja. Tak móžeja so džěći přez swět z jeho swójskimi zakonjemi, prawidłami a rytmami džiwać.

Dzěći a přiroda

Hanka njemóže hižo dočakać, zo by ze swójbu njedželu popołdnju do lěsa šla. Tam dožiwja najrjeńše dyrdomdeje. Lisćo knyskota pod nohomaj, powalene zdónki wabja za łaženje, mjez štomami so derje chowanka hraje. Woda w

rěčce je zymna, hdýž spyta ju z hałzami zaračić. Kamuški so we wođe zybola, ale su tež hladke a druhdy wótre. Móchojta pódá je mjechka a Hanka so rady po njej kula. Dzéry w zemi putaja a stajeja prašenja za wobydlerjemi.

Tež při mokrym a wichorojtym wjedrje nochce Hanka tute wulěty parować. Lubi so jej, hdýž raz wětřik a dešć jej do mjezwoča placatej a zo smě po łužach skakać. Po dešćiku hrajka sej z wodu na łopjenach a z nosom wjele wučušli. Wšitko hišće sylnišo wonja. Wuspyta so z ptačkami sobu fifolić. Lěsne jahodki jej najlěpje słodźa.

Hanka nochce jenož widěć a slyšeć. Chce to z cyłym čěłom začuwać, z kožu, słuchom, nosom, hubu, wočemi. Wćipnosći přidruži so lóst na njeznate a na wuspytanje. Kak to je, hałzu po hały horje lězć? Kelko runowahi trjeba při balansowanju? Zwěri sej, bruka po ruce běžeć dać? Pod kajkimi štomami móže najlěpje bosy běhać? Tute nazhonjenja njemóža Hance telewizija a najlěpše knihi narunać.

Dzěći, kotrež přirodu takle doživjeja a wobdžiwać smědža, wuwiwaja prjedy česćownosć a respekt před stwórbi, štož je tež w člowječim zhromadnym žiwjenju nuznje trěbne. My dorosćeni pak směmy so wot wjesela a překwapjen-kow při dyrdomdeju runjež natyknyć dać.

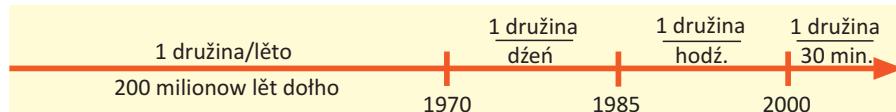

Naša zemja je jedyn dom

Naša zemja je jedyn dom, w kotrymž zhromadnje bydlimy, rěka w jednym spěwje. Dom njejsmy twarili, njesluša nam. My smy takrjec jenož podružnicy. Za čas, kotryž smy tu na tutej zemi, je nam tutón dom přewostajeny.

Dom njeje žana jama. Skića wšo, štož nam žiwjenje přijomne čini. Ma rjanosć, přez ko-truž mőžemy so kóžde ranje znowa džiwać. A směmy dom wuhotować, kaž so nam lubi. Jenož jedna kaznja płaći za nas jako wotnajerjo: Wotnajata wěc ma so přichodnemu podružnikoj w samsnym stawje zawostajić, kaž smy jón sami nadešli.

Tutu zasadu zranimy wšednje. Wjac hač třećina wšeh rostlinow a zwěrjatow je wohrozena přez wotemrěće. Tež w Němskej su wosebje přez intensiwne ratarstwo a zatwarjenje płoninow přeco wjace družinow wohrozené. Po trochowanju wotemrě 200 milionow lět doňo někak jedna družina w jednym lěče. Wot 1970 sem je to jedna družina na džeń. Wot 1985 sem je to jedna družina na hodžinu a wot 2000 sem jedna družina na 30 minutow.

Swět je mjeztym tak mjezsobu splećeny, zo přez naše jednanje direktnje tež přirodu w daloko zdalenych krajach zničimy. Pica k spokojenju našeho mjasneho konsuma so njesnadnje z Južneje Ameriki importuje, hdjež so z tym přeco wjace pralësa zniči. Drohotny metal w našej elektronice za prečmjetanje (handyje atd.) přińdže nahladnje z wuwićowych krajow, hdjež so njedžiwajo na přirodu a wobswět wudobywa. Domoródni so wyše toho při tym wuklukuja. Z tajkimi naličenjemi hodža so knihowe polcy pjelnić.

Mjeztym hižo přez džesač lět wědomostnje dopokazane, zo naše dobywanje energije z fosilnych paliwov klimu trajne přeměnja pohubjeňsuje. Z kopjenjom wjedrowych ekstremow by tuta změna tež za čłowjekow jara njepřijomne scěhi měć móhla.

Najebać wšeh dopóznaćow wo ničowanskich scěhach našeho žiwjenskeho stila je čłowjek hišće daloko wot toho zdaleny, konkluzije sčahnyć. Hačrunjež leža alternatiwy na ruce, činimy dale kaž dotal. Naše džěci a wnučki budu po nami w domje zemja bydlić. Kak budźemy jim to rozkłasć, zo smy dom tak zapusći?

Dwě tonje CO₂ na wobydlerja a lěto by system zemja znjesł. W srjedźnej Europje je tuchwilu pjeć razow wjace. Ma klima znjesliwa wostać, potom mamy wustork na tutu maksimalnu hódnotu redukować. Hdyž so w kóždym wokomiku zawjazanju napřećo naslědowacym generacijam wuwědomimy, so nam njeličomne alternatiwy pokazaja. Slědowace fakty pomhaja při tym:

- Awto a tepjenje stej wulkopřetrjebarjej energije. Pola wobeju wuplaći so kóždy procent zalutowanja.
- Tež nastroje z małej přetrjebu miliny móža při dołhim wuživanju přetrjebu miliny suměrować (kaž n.př. standby).
- Štóž swoju milinu wot poskićowarjow eko-miliny počahuje, sadži z tym znamjo za škit přirody.
- Z tunimi tworami, kotrež so hižo po krótkim času do wotpadkow čisnu, so wulke mnóstwa energije (kotrež su za zhotowjenje tworow trěbne) broja.
- Produkty z bliskeje wokoliny su skutkowny krok přećiwo kołwrótnemu wobchadej z nakładnymi awtami a skónčnje tež přećiwo stajnje nowemu twarej dróhow.

Siegfried Kühn, Zwjazk 90/ Zelene

Hdže bydli wódny muž?

Někotryžkuli wokoło Malešanskich hatow tute prašenje wotmołwić njemóže, ale my džěci z Malešanskeje Witaj-pěstowarnje to wěmy. Husto podamy so na rjanych dopołdnjach k našim hatam a po puću wjèle zajimaweho widźimy. Podlu Małkeje Sprjewje wobkedźbujemy, kak woda skoku abo pomałku běži, wobkedźbujemy rybički a wodowe muški. Wosebje husto widźimy baćony, a najskerje wone nas hiżo znaja, dokelž so njedaja wot nas mylić a měrnje dalej sej swoju cyrobu pytaja.

Ale hdže bydli wódny muž? Naša pěstowarnja je sej tute mjeno wupytała, ale nichtó njewě, hdže je wón doma. W pěstowarni sebi wjèle knihow wobhladachmy, paslichmy samo jeho wódny hród.

Dokelž chcychmy cyle dokładnje wědzeć a widzeć, hdže wón bydli, spasli sebi kózde džěco dalokowid. A potom podachmy so zaso do hatow. Po puću hladachmy, hač něhdže jeho dom wuhladamy. Cyle dokładnje wobkedźbowachmy Sprjewju, wobhladachmy sej pućik - snano widźimy stopy wódneho muža, ale nihdže ničo. Na hatach płuwachu kołpy, kački nas z wulkim ščebotanjom witachu. Wjèle šnakow a šlinkow wlečechu so po trawje a pućiku. Samo mrowje widźachmy, wulke hnězda. Ale hdže je hród? Při našim prěnim hače doňo wšitko wobkedźbowachmy. Naše dalokowidy nam při tym jara pomhachu. Ale zaso ničo. W rohodži so něšto hiba? Što to je? Napjeći a cyle mjelčo hladachmy, hač snano.... Ale ně, bě to jenož kačka, kiž tam wulže. Dale džěše k přichodnemu hatej. A tam zaso hladachmy a hladachmy a naraz zawała naša Linna: „Ja widžu hród! Hladajće, tam srjedža wón je. Antena hlada z wody a přez nju wódny muž tam deleka wšitko widži, što my tu wonka činimy!“ Wšitcy nětko cyle wćipni z našimi dalokowidami na tute městno hladachmy a wobkedźbowachmy antenu. Skónčnje je prašenje wotmołwjene a my wěmy, hdže naš wódny muž bydli.

Haj, naša wokolina dokoławokoło našich rjanych Malešanskich hatow je rjana, zajimawa a přeco zaso čłowjeka zahorja. džěci a kubłarki pěstowarnje

Woda swoju móc pokazała

Sylny dešć spočatk awgusta bě tež w Chrósćicach wokoło pěstowarnje wulku škodu načinił. Za kublarku wulkeje skupiny bě to přičina, ze swojej skupinu sej móc wody a wjedra wobhladać a džěći na přirodne mocy a mózny škit skedźbińić. Při małym kole wokoło pěstowarnje wobkedźbowachu džěći wšelake wusutki wody. Kublarka je po tym z džěćimi rěčała a wuprajenja džěći napisała:

„Naš pućik je cyle džěraty a njemóžemy po nim wjace chodžić a jězdžić.

Zakopnjemy so a awto so skóncłe.“

„Žito na polu je so lehnyło a je cyle brune. To njebudža całty słodźeć.“

„Do pincy je woda běžala a nětka je wšo błócane. Wohnjowa wobora je dyrbjała pincu wuklumpać. Ale ludžo su před dom tež měchi kładli.“

„Naš pěskowy kaščik je zaso cyle błocany a mazany. Hrajkanišćo je zašlahane a njemóžemy sej na nim hraj-

kać. Ta woda je z pola dele přiběžala. Tón płyt wodu njedzerži. Tón ma džérki.“

„Před pěstowarskimi durjemi leža přeco měchi z pěskom, ale woda je tež hižo nutř běžala. Nětka tu tak smjerdži. Ale hrajki njejsu preč pluwali a so skóncowali.“

„Pola nas doma je so hrimotało a pola rěki Čorny Halštrow stej dwaj štomaj padnyloj. Woda je te korjenje wumyla.“

„Před našej chěžku je woda po puću běžala a puć skóncowała.“

„Wjeli jabļučinow su padnyli a te jabłuka su wotpadali.“

„Pola wowki je so chěžka skóncowała.“

„W telewizoru sym widział wulku wodu w Pólskej. Tam je hišće wjace wody hač pola nas było. Cyła wjeska je pod wodu stała a ludžo su chěžku a wšo zhobili.“

„Ludžo su so we wulkej wodže zatepili.“

Wopytamy naše štomiki

Zwolniwość k škitej přirody a wobswěta móže so hižo zahe w dźěcatstwje wuwić. Wšedny počah k wobswětej, w kotrymž smy žiwi, žada sej kublanje k wědomemu wobchadženju z nim. Starobje dźěći wotpowědujo, stajamy so wšednje prašenjam, kaž n.př., jak móžemy zlutniwje milinu a wodu wužiwać a jak so zadžeržimy, zo njebychmy přirodze škodželi. Přewjedzemy pak tež projekty, kotrež wosebje tutu temu wobjednaja. Tak počachmy 2007 z projektom „lěs“. W lěsu sej dźěći aktiwne nazhonjenja dobudu. Hišće nětko horja so dźěći za tutu zajimawu a wjelestronsku zaběru w přirodze. Na spočatku tutoho projekta přewodžeše a podpěraše nas knjeni Winklerowa z lěsnistwoveho zarjada w Kamjencu. Lěsne wuchodźowanja a wotkrywanja we wšelakich počasach běchu za dźěći přeco powučne a połne dožiwjenjow.

Aktiwny přinošk k znowazalěsnjenju po tehdy tež pola nas howrjacym wichorje „Cyril“ móžachu tež naše pěstowarske dźěći zdokonjeć. Ćehnjechmy ze źołdżow, kotrež smy w nazymje 2007 hromadžili, młode rostlinki. Dachmy je schadźeć, wobkedžbowachmy jich rosčenie, sadžichmy je do wjetšich horncow a zarychmy tute k přezymowanju do našeje zahrody.

W aprylu přichodneho lěta dźěchmy z knjeni Winklerowej do bliskeho lěsa a wusadžichmy z jeje podpěru a poradźowanjom małe sadženki. Tež małe płoty je knjeni Winklerowa sobu přinjesła. Rozkładże dźěcom, čehodla młode rostliny hišće škit trjebaja. We wjetšich wotstawkach wopytamy naše štomiki a wobkedžbujemy jich róst. Tež w tuthych lětnich prózdninach hladachmy za nimi. Na zakładże płoćikow je zaso namakachmy a so džiwachmy, kak jara su hižo narostli.

Diana Libšowa, wjednica

Witaj-pěstowarnja „Pumpot“ Němcy

Džensa džemy do lěsa

Pod tutym hesłom podachu so džěći Ralbičanskeje pěstowarnje ze svojimi kublarkami do bliskeho lěsa.

Dokelž bě přez trajacy dešć zašlych dnjow a tydženjow w lěsu dosć mokre a slónčko nětka smaleše, hriby derje rosčechu. Podachmy so tuž z džěćimi do hribow.

W lěsu džěći zwěscichu, zo dyrbja za hribami pytać a hladac, njerostu wšudže. Jako so prěnje marony a kozaki namakachu, wobdzivachu je a wobhlachu sej je cyle dokladnje. Tak džěći

tute hriby zeznachu. Wězo njerostu w Ralbičanskich lěsach jenož hriby k jědži, ale tež jědojte. Wjetšina džěći znaješe muchorizny a wědžeše, zo tute čłowjekam njetyja. Při wšém so džěći na to skedžbnichu, zo maja sej přirodu wažić, zo n. př. wotpadki do lěsa nje-mjetaja, jědojte abo njeznate hriby njepoteptaja, hałuzy ze štomow nje-tamaja atd. Džěći zwěscichu a začuwachu sami, kak mjechki moch je, hdyž po nim stupaja.

Połni nazhonjenjow a z košom hribow nawróćichmy so připołdnju do džěćaceho přebywanišča.

Nawjazajo na tutón wulět, zhoto-wichmy sej „naš lěs“ z mochom, wrjosom, maronami a mucho-riznami. Při tym so džěći hišće raz za škit přirody, wosebje tež lěsa, sensibilizowachu.

Kerstin Mauowa a Gabriela Handrikowa, kublarche

Lubosć k přírodze

W džěčoch chcemy zajim za zwěrinu a rostliny budžić. Zhromadnje wotkrywamy našu přírodu a wjedźemy džěći k tomu, zo přírodu lubuja.

Přiřodoškit započina so za nas w pěstowarni. Hižo zahe wuknu džěći, zo słušejja papjerki a druhe wotpadki do papjernika. Wotpadki wot snědanje sortěrujemy zhromadnje. Takle zeznaja džěći naš wotpadkowy system. Z papjeru džělame zlutniwje. Tež molowanki so domoluja. Při tym pokazamy na drohe zhotowjenje papjery a podrězanie štomow. Woda so runje tak zlutniwje wužiwa, dokelž wšak ju wšitcy čłowjekojko kaž tež zwěrina a rostliny trjebaja.

Poskitki k zwěrjatam a insektam, n.př. pawkam, jěžikam a wuchačam budža přeco zaso zajim džěći. Prašamy so za tym, kak zwěrjata wupadaja, što žeru a hdže bydla. Džěći natwarichu w pěsku „město za bruki“ a za wuchače bydlenje resp. insektowy hotel. Woni nawuknychu tež, zo so zwěrjata

„Džěčacy raj“ we Wotrowje

nječwěluja a zo so po wobkedžbowanju zaso do swobody pušča. Naš štom z mjezwočom ma džěcom pokazać, zo su tež rostliny žive. Při wobkedžbowanju štomow widžimy, kak so w bližacej nazymje barbja a kajke płody noša. Přez džěćace powědančka a spěvy zblížimy džěćom prawe zadžerženje w přírodze, kaž n. př., zo nimaja so žane skory abo haļuzy wobškodžić. Džěći su samo ze stetoskopom při štomach słuchali, kak wone přez swoje korjenje wodu za swoje wuviče klumpaja. W pěstowarni džěći wo swojich dožiwjenjach w přírodze wjèle moluja a pasla. Nětko wjeselimy so na domchowanku, kotruž budžemy w nazymje swjeći.

Hańžka Nawcyna, wjednica

Serbska pěstowarnja

Džěći zdobudu sej Kromolanski park

„Milenka“ Rowno

Naša lětuša kónčna jězba šulskich nowačkow wjedžeše nas z lěsnym čahom z Běleje Wody do Kromoly.

Při wobšérnym pytanju za pokładom w Kromolanskim parku tutón bliže zeznachmy. Jeho njeličomne rododendronowe kerki a wosebje jeho 100-lětny dub nas fascinowachu.

W bliskości „Čertoweho mosta“ potom skónčnje naš pokład namakachmy. Do toho mějachmy wězo wjèle nadawkow wuhódać a proby w zmužitosći wobstać. Nawuknychmy, zo wužiwaja so w parku jenož woznamjenjene pućiki, zo so čicho zadžeržimy a zo so wot rědkich štomow a kerkow ničo njewotłamuje.

Kromolanski park je hižo jara stary. Z jeho stawiznami a jeho nastácom zaběramy so w přichodnym času w pěstowarni.

Wróćo do pěstowarnje jědzechmy na kremserach z konjomaj přez našu rjanu Slepjansku wosadu.

W Brězowce pola Momo-Marleen wočakowaše nas jeje mać ze słodnej swačinu.

Tež hdyž njeje so wjedro wot najrjeňšeje stronki pokazało, tak bě to tola rjany džeń z wjèle doživjenjemi a začisćemi.

Klaudija Šewelisowa, wjednica

Witaj-pěstowarnja

Wuhódanje:

1. b)	9. c)
2. a)	10. b)
3. a)	11. b)
4. b)	12. c)
5. b)	13. b)
6. c)	14. c)
7. b)	15. c)
8. a)	

Słowničk

ekologija	Ökologie
fossilne paliwa	fossile Brennstoffe
mašina za wopłokowanje	Geschirrspüler
mikrožołmak	Mikrowelle
poskićowarjo eko-miliny	Ökostrom-Anbieter
přijimowak telefonatow	Anrufbeantworter
přirodoškit	Umweltschutz
stwórba	Schöpfung
trajnje	nachhaltig
wuchač	Ohrenzwicker

Pój, wuchowajmy přírodu!

1. Kotry wobchadny srédk je na krótkich čarach za wobswět najprihodniši?
- Bus, dokelž zamóže wjele ludzi nadobo transportować.
  - Koleso, dokelž so z twojej mocu čeri.
  - Awto, dokelž je najspěšniše.
2. Hdźež w zahrodce njeródz rosće...
- je příroda strowa.
  - dyrbi zahrodnik rostlinoškitny srédk napryskać.
  - je za dušne dźeči strašne.
3. Hdyž twoju stwu wopušciš, díwiš na to, zo...
- su wše swęcy a nastroje hasnjene.
  - swęca swęci, zo njebychu so pleńčatka w ćmě bojeli.
  - je wšitko zrumowane.
4. Twoje piće za šulsu přestawku słusa do...
- dozy abo bleše, kotruž čisnješ preč, hdźež je prózdna.
  - pitneje bleše, kotruž stajnje zaso wužiwaś.
  - tetrapak – pitneho pakćika.
5. Što činiš z hrajkami, kotrež hižo njetrjebaś?
- Schowam je w pincy.
  - Darju je někomu.
  - Čisnu je preč.
6. W zymje kedźbuju stajnje na to, zo...
- su w stwě přeco 28 stopjenkow.
  - mam stajnje wokno wočinjene.
  - sej radšo pulower woblékam, hač zo tepjenje poňne wotwjertnu.
7. Što rěka recycling?
- Nowa sportowa družina.
  - Ze stareho čin nowe - znowaužiwanje wotpadkow.
  - Pluwace awto.
8. Kak wulka by hora była, bychmy-li wše wotpadki jednoho lěta našeho kraja na hromadu sypali?
- Kaž Montblanc (4807 m).
  - Kaž Čornobób (555 m).
  - Kaž Šmrěčnik (1214 m).
9. Surowizny su drohotne, tohodla dyrbimy...
- je tunjo předawać.
  - je po móžnosći spěšne přetrjebać.
  - swědomiće z nimi wobchadźeć.
10. Čłowiek trjeba k žiwjenju 5 litrow wody na dźeń. Kelko pak přetrjebamy w našim kraju woprawdze?
- 25 litrow
  - 146 litrow
  - 98 litrow
11. Hdyž honač kapa (10 kapkow na minutu) – kelko wody wotkapa na lěto?
- 12 bowow
  - 12 wanow
  - 12 šalkow
12. Kak so zadéržiš, hdźež honač kapa?
- Je mi wšojedne, njech dale kapa.
  - Pozdžišo jón zawjertnu, nětka so mi njecha.
  - Zawjertnu honač hnydom.
13. Z čeho so za wobswět nješkódná energija dobywa?
- Z wolja.
  - Ze stónca.
  - Z wuhla.
14. Naša pitna woda je wohrožena přez...
- žaby.
  - wudżerjow.
  - zanjerodženje přirody.
15. Žaby a krokawy su žive najradšo...
- na zelenych štomach.
  - na pisanych parkowaniščach.
  - we łužach a hatach.

